

RESEARCH ARTICLE

Reflection on Freedom of Expression and Countering Fake News in the Light of United Nations and European Union Policies

Reza Ayazi¹, Hossein Sharifi Tarazkouhi^{2*}, Batool Pakzad³

1- PhD Student of International Law, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran

2- Professor of international law, Imam Hossein University, Tehran, Iran

3- Assistant Professor of International Law, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran

Corresponding Author's Email: hsharifit@yahoo.com

 <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2023.93609>

Received: 28 November 2022

Accepted: 21 May 2023

ABSTRACT

Fake news has become a global problem on the one hand and a serious restriction on freedom of expression on the other hand. The works of fake news have threatened the right to freedom of expression and political participation in societies. The United Nations has taken measures and the European Union has first defined fake news and made policies and regulations based on it to overcome the news threats. These actions are not without problems; Because it interferes with the rules that guarantee freedom of speech as a fundamental freedom. By reviewing the existing laws and policies and analyzing the actions taken to fight fake news at the UN and EU level, this article concludes that the continuation of this process may lead to excessive censorship and, as a result, the violation of freedom of expression; Therefore, it is necessary to balance the border between fake news and lies within the framework of freedom of expression with a realistic view. In this article, how to legally and effectively deal with fake news is analytically researched by examining the documents, regulations of the United Nations and the European Union, and the jurisprudence of the European Court of Human Rights.

Keywords: False Information, Fake News, Freedom of Expression, Regulation, Policy.

Copyright © 2023 The Authors. Published by Faculty of Law & Political Science, University of Tehran.

This Work Is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

مقاله پژوهشی

تأملی بر آزادی بیان و مقابله با اخبار جعلی در پرتو سیاست‌گذاری سازمان ملل متحد و اتحادیه اروپا

رضا ایازی^۱، حسین شریفی طراز کوهی^{۲*}، بتول پاکزاد^۳

۱- دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، گروه حقوق، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- استاد حقوق بین‌الملل دانشگاه امام حسین، تهران، ایران

۳- استادیار گروه حقوق، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* رایانامه نویسنده مسئول: hsharifit@yahoo.com

 <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2023.93609>

تاریخ دریافت: ۲ آذر ۱۴۰۱
تاریخ پذیرش: ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۲

چکیده

اخبار جعلی از یک سو به یک معضل جهانی و از سوی دیگر به محدودیت جدی برای آزادی بیان تبدیل شده است. آثار اخبار جعلی تهدیدکننده حق آزادی بیان و مشارکت سیاسی در جوامع شده است. سازمان ملل متحد دست به اقداماتی زده و اتحادیه اروپا برای عبور از تهدیدات اخبار ابتدا اخبار جعلی را تعریف و براساس آن سیاست‌گذاری و مقررات‌گذاری کرده است. این اقدامات خالی از اشکال نیست؛ چون با قواعدی که آزادی بیان را به‌عنوان آزادی اساسی تضمین می‌کند تداخل دارد. این مقاله با بررسی قوانین و سیاست‌های موجود و تجزیه و تحلیل اقدامات انجام‌شده برای مبارزه با اخبار جعلی در سطح سازمان ملل و اتحادیه اروپا به این نتیجه می‌رسد که ممکن است ادامه این روند منجر به سانسور بیش‌ازحد و در نتیجه نقض آزادی بیان شود؛ لذا لازم است مرز بین اخبار جعلی و دروغ‌پردازی در چارچوب آزادی بیان با نگاهی واقع‌بینانه متعادل شود. در این مقاله چگونگی مواجهه حقوقی و مؤثر با اخبار جعلی با بررسی اسناد، مقررات سازمان ملل و اتحادیه اروپا و رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر به صورت تحلیلی پژوهش می‌شود.

واژگان کلیدی: اطلاعات نادرست، اخبار جعلی، آزادی بیان، مقررات‌گذاری، سیاست‌گذاری.

مقدمه

تکامل فناوری، بشریت را به دستاوردهای بزرگی سوق داده است که بر اقتصاد و جامعه تأثیر گذاشته است. با توسعه فناوری‌های دیجیتال و گسترش فضای مجازی، کنترل بر اطلاعاتی که آزادانه در اینترنت در جریان هستند از سوی دولت کمتر شده است. در سال ۲۰۲۰ در استونی ۸۹ درصد و در سایر نقاط جهان این میزان با اختلاف اندکی کمتر یا بیشتر از ۶۰ درصد است (World Bank 2022). این نشان می‌دهد نه تنها تمایل مردم به استفاده از اینترنت به شدت رشد کرده است بلکه نرخ استفاده از رسانه‌های اجتماعی در سراسر جهان به شدت افزایش یافته است. در حال حاضر رسانه‌های اجتماعی صرفاً ابزاری برای ارتباط بین اشخاص نیستند بلکه تبدیل به ابزاری برای تولید محتوا شده‌اند (KOBERNJUK, 2021:170). این امر منجر به این شده که حجم عظیمی از محتوای تولیدی بدون نظارت و به‌عنوان محتوای مجرمانه تبادل شود و طبیعتاً از کنترل و واری برای انطباق این محتوا با اصول آزادی بیان خارج می‌شود. این محتواها می‌تواند مملو از محتوای خارج از چارچوب آزادی بیان باشد که یکی از این نوع محتواها اخبار جعلی است. منتشرکنندگان اخبار جعلی مقاصد مختلفی دارند که هر یک از آن‌ها خود موجب نقض یکی از حقوق و آزادی‌های بشری می‌شود؛ مانند نفوذ و اختلال یا برهم زدن انتخابات یک کشور (نقض حق بر مشارکت) یا ایجاد شک و تردید در بین مردم و مسئولین یک کشور به سیستم بهداشت عمومی در طول همه‌گیری بیماری‌های واگیرداری مثل کووید-۱۹ (نقض حق بر سلامت). انتشار اخبار جعلی می‌تواند توأمان آزادی بیان و حق دسترسی به اطلاعات را به خطر اندازد. اخبار جعلی به اشکال مختلف مانند متن، تصاویر، ویدیوها یا ترکیبی از این اشکال منتشر می‌شوند (BOTH, 2020:57). این اشکال به‌خودی‌خود واجد ممنوعیت و حاوی محتوای مجرمانه نیست و انتشار این نوع از اخبار جعلی در اینترنت منع نشده است. این وضعیت بیشتر به دلیل رعایت آزادی بیان که جزء لاینفک کرامت انسانی است، رخ داده است (KOCHARYN, 2021:96). این مقاله به این موضوع می‌پردازد که آیا تعریف و سیاستگذاری در خصوص اخبار جعلی، اقدامی ضروری برای مبارزه با اخبار جعلی است یا خیر. هدف از این تحقیق ارزیابی این است که روشن کند که تا چه اندازه محدودیت آزادی بیان در زمینه اخبار جعلی ضروری است و آیا در خصوص اخبار جعلی، اقدامات صورت گرفته از نهادهای بین‌المللی بر اساس اصول حقوق بشر عملی قابل دفاع است یا خیر. بخش اول توضیح می‌دهد که چگونه آزادی بیان با سایر حقوق و آزادی‌های بشری تعریف و تدقیق می‌شود. این امر از طریق تفسیر ماده ۱۹ میثاق حقوق مدنی - سیاسی (از این پس میثاق) و رویه‌های قضایی مختلف در اتحادیه اروپا تبیین می‌شود. این رویکردها در زمینه طبقه‌بندی احتمالی اخبار جعلی به‌عنوان نوعی بیان ضروری هستند. بخش دوم اطلاعاتی در مورد اقدامات مقررات‌گذاری برای مبارزه با اخبار جعلی در سازمان ملل متحد و اتحادیه اروپا ارائه می‌دهد که جملگی نشان‌دهنده عدم هماهنگی بین قواعد موجود و رویه قضایی است.

اخبار جعلی در محدوده آزادی بیان

آزادی بیان یک آزادی اساسی است و جزء جدایی‌ناپذیر از یک جامعه دموکراتیک مدرن است (ELFORD, 2021:149). آزادی بیان به‌موجب ماده ۱۹ میثاق و ماده ۱۱ منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا (از این پس منشور) تضمین و محافظت می‌شود. همان‌طور که بند ۱ ماده ۱۹ میثاق نشان می‌دهد، حق آزادی داشتن عقیده مطلق است و آنچه مقید و محدود است حق بیان آزاد است. محدودیت‌های آزادی بیان تنها در صورتی مجاز است که کاملاً با معیارهای مقرر در بند ۳ ماده ۱۹ میثاق مطابقت داشته باشد. بر اساس این بند، هر محدودیتی باید «توسط قانون [مقرر شود] و ضروری [باشد]» برای حمایت از «حقوق یا آبروی دیگران» و «برای حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت یا اخلاق عمومی» باشد. طبق الزام قانونی بودن، محدودیت‌ها نباید صرفاً به‌صورت رسمی به‌عنوان قانون وضع شوند. آن‌ها همچنین باید «در دسترس (General Comment No. 34, 2011:25) عموم قرار گیرند» و «با دقت کافی فرموله شوند تا فرد را قادر سازد تا رفتار خود را بر این اساس تنظیم کند». بعلاوه، نباید به افرادی که مسئول اجرای محدودیت‌ها هستند، اختیار بی‌قید و شرطی بدهد. بر اساس مقتضیات اصل «ضرورت»، محدودیت‌ها باید متناسب جهت دستیابی به هدف مشروع دولت باشد. به‌ویژه، محدودیت‌ها باید «هدف خاصی را داشته باشند و نباید بی‌رویه در حقوق افراد مداخله کنند» و باید «در میان ابزارهایی مورد استفاده از کم‌ترین ابزار مداخله‌جویانه استفاده شود که ممکن است به نتیجه مطلوب دست یابند» (Kaye, 2015:4). ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (از این پس کنوانسیون) همچنین حقوق

و آزادی‌های خاصی از جمله آزادی بیان را تضمین می‌کند. معنای آزادی بیان تنها شامل تفسیر بند ۱ ماده ۱۰ این کنوانسیون نمی‌شود، بلکه از آن ناشی می‌شود. آزادی بیان در واقع حقی است که همه مردم از آن برخوردارند؛ اما این حق مطلق نیست و محدود به مواردی است. با این وجود طبق ماده ۱۵ کنوانسیون، این حقوق حتی در مواقع اضطراری مشمول انحراف نمی‌شوند، به این معنی که هیچ‌گونه مداخله‌ای مجاز نیست و حق ایجاد توازن بین این حقوق با منافع امنیت عمومی وجود ندارد. با این حال، عدول از آزادی بیان در برخی شرایط امکان‌پذیر است (Habibnejad 1400,119). علاوه بر این، باید این حق با سایر حقوق و آزادی‌ها به گونه‌ای متعادل شود که حقوق و آزادی‌های مشروع دیگر را نقض نکند. طبق بند ۲ ماده ۱۰ کنوانسیون، این آزادی ممکن است در موارد متعددی محدود شود. یکی از استدلال‌های دولت‌ها در اعمال محدودیت بر حق آزادی بیان، استناد به امنیت ملی و اخلاق عمومی است؛ بنابراین ما در هنگام بررسی چگونگی تعادل بین حقوق مختلف به رویه قضایی اتحادیه اروپا توجه می‌کنیم که از این طریق رهیافتی به موضوع داشته باشیم.

اخبار جعلی خطری برای امنیت ملی و حق بر آزادی بیان

در صورتی که ابراز بیان، خطری برای امنیت عمومی یا ملی، سلامت یا اخلاق عمومی در برداشته باشد، ممکن است بر اساس بند ۳ ماده ۱۹ میثاق آزادی بیان محدود شود. علاوه بر این، این آزادی ممکن است در صورت همپوشانی با حقوق و آزادی‌های دیگر، مانند حق حفظ حریم خصوصی محدود شود. ماده ۲۵ میثاق از حق هر شهروندی برای «مشارکت در اداره امور عمومی، مستقیم یا از طریق نمایندگانی که آزادانه انتخاب شده‌اند» و «رأی دادن و ... انتخاب شدن در انتخابات دوره‌ای واقعی که به صورت مخفی برگزار می‌شود» حمایت می‌کند. این ماده بیان آزادانه و اراده آزاد انتخاب‌کنندگان را تضمین می‌کند. مواد ۲۵ و ۱۹ میثاق حقوق مدنی و سیاسی ارتباط تنگاتنگی باهم دارند. کمیته حقوق بشر^۱ مشاهده کرده است که شهروندان «با اعمال نفوذ از طریق بحث عمومی و گفتگو با نمایندگان خود در اداره امور عمومی مشارکت می‌کنند» (General Comment No. 25:1996). این مشارکت «با تضمین آزادی بیان، تجمع و انجمن حمایت می‌شود». رأی‌دهندگان باید «در حمایت یا مخالفت با دولت خود آزاد باشند» و «باید بتوانند به طور مستقل، عاری از خشونت یا تهدید به خشونت، اجبار، تحریک یا دخالت دست‌کاری از هر نوع، عقاید خود را شکل دهند». همانند محدودیت‌های ماده ۱۹، محدودیت‌های ماده ۲۵ نیز باید بر اساس معیارهای عینی و معقول باشد. حق حریم خصوصی همچنین پیامدهای مهمی برای اعمال آزادی بیان در زمینه‌های انتخاباتی دارد. ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی از افراد در برابر «مداخله‌های خودسرانه یا غیرقانونی در حریم خصوصی، خانواده، خانه یا مکاتباتش» حمایت می‌کند و مقرر می‌دارد که «هر کس حق دارد در برابر چنین مداخلات یا حملاتی از حمایت قانون برخوردار شود». این حقوق می‌تواند با شیوع و گسترش اخبار جعلی نقض شده و تضمین این حقوق با مشکل مواجه شود. بنابراین یکی از عوامل جدی محدودکننده حق آزادی بیان، توسل کشورها به امنیت ملی و منافع عمومی است. یکی از اسنادی که به ما کمک می‌کند که بتوانیم تفسیر درستی از امنیت ملی و منافع عمومی به عنوان محدودکننده آزادی بیان داشته باشیم راهنمای تدوین شده موسوم به سیراکوزا^۲ است. این راهنما که توسط گروهی از کارشناسان برجسته حقوق بین‌الملل در سال ۱۹۸۴ به تصویب رسید، راهنمایی مفیدی را در مورد تفسیر محدودیت حقوق بشر که توسط میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تعیین شده است، ارائه می‌دهد. اصول سیراکوزا اگرچه نتیجه یک کنفرانس غیردولتی است، اما حاوی یک مرجع ارزشمند برای مقامات دولتی است؛ در مورد اینکه چه زمانی می‌توان گفت که محدودیت آزادی بیان در خدمت نیازهای امنیت ملی است. این اصول عبارت است از: الف- امنیت ملی تنها زمانی محدودکننده مشروع حق آزادی بیان است که برای حفاظت از موجودیت ملت یا تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی آن در برابر زور یا تهدید به زور اتخاذ شود. ب- امنیت ملی را نمی‌توان دلیلی برای اعمال محدودیت برای جلوگیری از تهدیدهای صرفاً محلی یا نسبتاً مجزا علیه نظم و قانون استناد کرد. ج- امنیت ملی نمی‌تواند به عنوان دستاویزی برای تحمیل محدودیت‌های مبهم یا خودسرانه استفاده شود و تنها زمانی می‌توان به آن استناد کرد که تدابیر کافی و راه‌حل‌های مؤثر در برابر سوءاستفاده وجود داشته باشد. د- نقض سیستماتیک حقوق بشر امنیت ملی واقعی را تضعیف می‌کند و ممکن است صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر بیندازد. دولت مسئول چنین تخلفی نباید امنیت ملی را به عنوان

۱- در سال ۲۰۰۶ کمیته حقوق بشر به شورای حقوق بشر تغییر یافت.

2- Siracusa Principles

توجیهی برای اقداماتی که باهدف سرکوب مخالفت با چنین تخلفی یا انجام اقدامات سرکوبگرانه علیه مردم خود استناد کند» (UN Doc, 1984:12). در سال ۱۹۹۹، گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد آزادی عقیده و بیان، اصول ژوهانسبورگ در مورد امنیت ملی، آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات را تأیید کرد، زیرا آن‌ها «راهنمای مفیدی برای حفاظت از حق آزادی عقیده، بیان و اطلاعات به اندازه کافی ارائه می‌دهند» (Abid Hussain, 1999:13). به‌طور کلی تنها در صورتی ابراز بیان ممکن است به‌عنوان تهدیدی برای امنیت ملی محدود شود که یک دولت بتواند سه مؤلفه را نشان دهد: «اول: این بیان به‌منظور تحریک به خشونت قریب‌الوقوع باشد؛ دوم: این بیان به احتمال زیاد باعث تحریک به چنین خشونتی شود؛ و سوم: ارتباط مستقیم و بی‌واسطه‌ای بین این نوع بیان و احتمال وقوع چنین خشونتی وجود داشته باشد» (Johannesburg Principles, 1995:5). روش اتحادیه اروپا، الگویی برای تشخیص محدودیت بر حق آزادی بیان است. اتحادیه اروپا یک آزمون سه مرحله‌ای را برای این تشخیص بکار بسته است.

رویکرد سه مرحله‌ای در شناسایی اخبار جعلی

در اتحادیه اروپا، بر اساس عبارت بند ۲ ماده ۱۰ کنوانسیون، اعمال محدودیت‌ها بر آزادی بیان قابل اعمال است، اما اجباری نیستند. مداخله در آزادی بیان باید مشروع باشد و بنابراین دادگاه‌های اروپا بر اساس یک آزمون سه‌بخشی ارزیابی مورد به مورد را برای اعمال محدودیت انجام می‌دهند (BYCHAWSKA-SINIARSKA, 2017: 45). برای اینکه مداخله موجه در آزادی بیان یا حقوق و آزادی‌های مقرر در مواد ۸، ۹ و ۱۱ کنوانسیون معقول تلقی شود، سه شرط باید محقق شود. اول باید چنین مداخلاتی توسط قانون تجویز شود؛ دوم باید باهدف حفاظت از منافع یا ارزش‌های مقرر در بند ۲ ماده ۱۰ کنوانسیون باشد و سوم باید مداخله برای حفظ جامعه دموکراتیک ضروری باشد (Granmayepour 1401,81). این وظیفه دادگاه است که تفسیر کند که کدام مداخله توسط قانون تجویز شده است. طبق رویه قضایی کشورهای اروپایی، چنین محدودیتی باید تا حدی قابل پیش‌بینی (ECHR, 2014) و قابل دسترسی باشد (ECHR, 2005). اگر قانون در مجلس قانون‌گذاری کشوری مصوب شده باشد و در رسانه‌ای مانند روزنامه رسمی منتشر شود، معیارهای دسترسی می‌تواند برآورده شود. با این حال، قانون نه تنها باید قابل پیش‌بینی و در دسترس باشد، بلکه باید کیفیت قانون را نیز در نظر گرفت (SLOOT, 2015:9)؛ این بدان معناست که اعمال محدودیت در آزادی بیان تنها در صورتی باید انجام شوند که این محدودیت‌ها «برای یک جامعه دموکراتیک ضروری باشند» (ECHR, 2015). به عبارت دیگر، مبنای حقوقی هرگونه مداخله در آزادی بیان باید تصویب و در حقوق بین‌الملل یا ملی وضع شود. هدف مشروع در بند ۲ ماده ۱۰ کنوانسیون مشخص شده است؛ مداخله در آزادی بیان فقط باید به‌منظور «امنیت ملی، تمامیت ارضی یا امنیت عمومی» انجام شود. شورای حقوق بشر در زمینه قوانین راجع به بیان حاوی افترا مشاهده کرده است که «اجرای قوانین کیفری باید در وضعیت‌های خیلی حاد مورد توجه قرار گیرد و مجازات حبس هرگز مجازات مناسبی نیست» (General Comment, 2011: 6). این وضعیت قابل تسری در مورد محدودیت‌های راجع به «اخبار جعلی» و اطلاعات نادرست است. قوانینی که به‌موجب آن‌ها افرادی را که به دلیل انتشار «اخبار جعلی» یا بدنام کردن مقامات دولتی مجرم شناخته و مجازات شدیدی می‌کند، باعث می‌شود بحث‌های عمومی جاری بین مردم راجع به موضوعات سیاسی و انتخاباتی محدود شود. دسترسی به چنین اطلاعاتی برای ترویج انتخابات آزاد و عادلانه دموکراتیک بسیار مهم است؛ زیرا بدون این اطلاعات، دولتمردان می‌توانند در بحث‌های عمومی مداخله کنند و فرآیندهای انتخاباتی را تضعیف کنند. برخی از محدودیت‌ها و مداخلات در آزادی بیان نیز باید در چنین شرایطی اعمال شود، زمانی که حقوق خصوصی اشخاص را نقض می‌کند یا اگر روزنامه‌نگاران با سوءنیت درستی محتوا را بررسی نکنند. این مسئولیت از این واقعیت ناشی می‌شود که مطبوعات نقش یک «ناظر عمومی» را ایفا می‌کنند که شامل پوشش رویدادهای مهم اجتماعی می‌شود (ECHR, 1999). افزایش حضور وبلاگ‌نویسان در پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی و توانایی بالای آن‌ها در اطلاع‌رسانی یا فریب عمومی، نقش آن‌ها را بسیار مهم می‌کند. به لحاظ حقوقی با وبلاگ‌نویسان باید مانند اصحاب مطبوعات معمولی رفتار شود، زیرا با توسعه فناوری‌ها، رسانه‌های اجتماعی ریشه دوانده‌اند و نقش وبلاگ‌نویس را می‌توان با نقش «ناظر عمومی»^۱ مدرن ترکیب کرد (VORHOOF, 2019: 34). وقتی وبلاگ‌نویس با حسن نیت

عمل می‌کند، عقیده او باید در قالب آزادی بیان محافظت شود. توجه به این نکته ضروری است که محتوای توهین‌آمیز که خشونت را تشویق می‌کند، مشمول محدودیت آزادی بیان است. آزادی بیان یک حق کلیدی است اما مطلق نیست، محدودیت آن در شرایط خاصی مانند سلب آزادی بیان در صورت تداخل با سایر حقوق و آزادی‌ها و در شرایط معینی که قانون تجویز می‌کند امکان‌پذیر است. تنظیم اخبار جعلی امکان‌پذیر است اما سؤال این است که چگونه یک خبر جعلی تلقی می‌شود و چگونه باید از آن به صورت قانونی و به‌طور عملی جلوگیری کرد.

تعریف و اقدامات در خصوص اخبار جعلی

تعریف اخبار جعلی

«اخبار جعلی اخباری متشکل از اطلاعات جعلی و شایعات است که مغرضانه، به منظور جهت‌دادن به افکار عمومی در جهت کسب منفعتی خاص، به واسطه رسانه‌های فردی و ارتباط جمعی تولید و منتشر می‌شوند» (Soltanifard 1396,4). گزارشگر ویژه حقوق بشر در خصوص آزادی بیان در گزارش سال ۲۰۱۹ خود با موضوع «آزادی بیان و انتخابات در عصر دیجیتال» برای تعریف اخبار جعلی به «گروه کارشناسان سطح بالای کمیسیون اروپا راجع به اخبار جعلی و اطلاعات نادرست» (A multi-dimensional approach to disinformation, 2018) متوسل شده است که در بند ۳ گزارش خود اخبار جعلی و اطلاعات نادرست را این‌گونه تعریف می‌کند: «اطلاعات نادرست یا گمراه‌کننده به این منظور طراحی، ارائه و ترویج شده تا عمدتاً باعث آسیب عمومی یا منفعت شخصی شود» (Ibid). در «اعلامیه مشترک آزادی بیان و اخبار جعلی، اطلاعات نادرست و تبلیغات» گزارشگر ویژه شورای حقوق بشر به همراه نماینده سازمان امنیت و همکاری اروپا در زمینه آزادی رسانه‌ها به این نتیجه رسیدند که «ممنوعیت عمومی انتشار اطلاعات بر اساس ایده‌های مبهم از جمله «اخبار جعلی» یا «اطلاعات نادرست با قوانین حقوق بشر ناسازگار است و باید لغو شوند» (Joint Declaration, 2017). آن‌ها تأکید کردند که «حق بشر برای انتشار اطلاعات و عقاید به اظهارات «صحیح» محدود نمی‌شود و «از اطلاعات و ایده‌هایی محافظت می‌کند که ممکن است شوک، توهین‌کننده و تا جایی مزاحم هم باشد» (Ibid). در سال ۲۰۱۸، کمیسیون اروپا نمایندگان از شرکت‌های بزرگ فناوری و صنعت تبلیغات آنلاین را دعوت کرد تا چارچوبی داوطلبانه از خودتنظیمی^۱ صنعت فناوری اطلاعات برای مبارزه با اطلاعات نادرست ایجاد کنند (Code of Practice on Disinformation, 2022). پس از رسوایی فیس‌بوک و کمبریج آنالیتیکس در انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۱۶ ایالات متحده، کمیسیون اروپا نگران این امر شد که «کمپین‌های گسترده اطلاعات نادرست آنلاین» به‌طور گسترده توسط طیفی از بازیگران داخلی و خارجی برای ایجاد بی‌اعتمادی و ایجاد فضای اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه بر این، کمیسیون اروپا معتقد بود که پلتفرم‌هایی که این کمپین‌ها در آن‌ها برگزار می‌شوند، «در عمل متناسب برای مقابله با چالش‌های ناشی از اطلاعات نادرست و استفاده دستکاری‌شده از زیرساخت‌های پلتفرم‌ها کوتاهی کرده‌اند» (Tackling Online Disinformation: A European Approach, 2022). از این رو کمیسیون اروپا پس از این رویداد در سال ۲۰۱۸ آیین‌نامه‌ای را به تصویب رساند که در آن تعریفی از اطلاعات نادرست و همچنین پنج تعهد کلی را برای امضاکنندگان صنعت ارائه می‌کند. امضاکنندگان که شامل شرکت‌های بزرگ فناوری اطلاعات می‌باشند متعهد شدند که گزارش‌های سالانه خودارزیابی را برای بررسی کمیسیون اروپا تهیه کنند. آیین‌نامه اخبار جعلی را به‌عنوان «اطلاعات نادرست یا گمراه‌کننده قابل تأییدی می‌داند که در مجموع الف) برای منافع اقتصادی یا برای فریب عمدی مردم ایجاد، ارائه و منتشر شده است؛ و ب) ممکن است باعث آسیب عمومی شود که به‌عنوان تهدیدی برای فرآیندهای سیاسی و سیاست‌گذاری دموکراتیک و همچنین منافع عمومی مانند حفاظت از سلامت شهروندان اتحادیه اروپا، محیط‌زیست یا امنیت باشد». این آیین‌نامه اطلاعات نادرست شامل «تبلیغات گمراه‌کننده، گزارش دهی اشتباه، طنز و تقلید یا اخبار و تفسیرهای حزبی» را مستثنا می‌کند. مطالب جعلی فقط دروغ هستند، اما اخبار جعلی «تنها» دروغ نیستند. مشکل‌سازترین آن این است که اخبار جعلی ممکن است اصلاً دروغ نباشند، بلکه حقایق وارونه یا «حقایق با تفاوت‌های ظریف» مانند استفاده از عناوین اغراق‌آمیز و فریبنده‌ای که هدفشان جذب مخاطب است باهدف کسب درآمد از تبلیغات آنلاین باشند. چنین دست‌کاری با کلمات ممکن است گمراه‌کننده یا به نتایج اشتباه منجر شود.

1- Self-Regulation

برنامه اقدام دموکراسی اروپا اصطلاحات مهمی مانند اطلاعات خلاف واقع با انتشار عامدانه^۱ و اطلاعات خلاف واقع با انتشار غیرعامدانه^۲ را تعریف می‌کند که اخبار جعلی از آن‌ها تشکیل شده است. در حالی که اطلاعات نادرست به عنوان «محتوای نادرست یا گمراه‌کننده به اشتراک گذاشته شده بدون هدف مضر» تعریف می‌شود، اطلاعات نادرست مستلزم قصد گمراه کردن است و در نتیجه باعث آسیب یا منجر به منفعت اقتصادی یا سیاسی می‌شود. اتحادیه اروپا به دنبال مبارزه با اطلاعات نادرست و اطلاعات نادرست گمراه‌کننده است که در نتیجه به مردم آسیب می‌رساند. اخبار جعلی را نباید با اشتباهات روزنامه‌نگاری یا داستان‌های کاملاً ساختگی اشتباه گرفت. در صورتی که روزنامه‌نگار با حسن نیت و به مناسبت شغل روزنامه‌نگاری مسئولانه عمل کرده باشد، خطاهای انجام شده توسط مطبوعات توسط کنوانسیون محافظت می‌شود. اگر داستان‌های ساختگی به گونه‌ای ارائه شوند که وانمود به حقیقت کنند، اخبار جعلی محسوب نمی‌شوند (DENTITH, 2017: 78). نیت، ویژگی کلیدی در درک اطلاعات نادرست و اخبار جعلی است، اما همه می‌دانیم که اثبات انگیزه‌ها دشوار است. از آنجائیکه اکثر پلتفرم‌های ارتباطی دارای تابعیت امریکایی هستند و اخبار جعلی در این پلتفرم‌ها به سهولت منتشر می‌شود لازم است نگاهی به وضعیت مقررات‌گذاری مبارزه با اخبار جعلی در ایالات متحده امریکا بیاندازیم. در ایالات متحده، تلاش‌هایی برای تعریف اخبار جعلی توسط چندین محقق و روزنامه‌نگار صورت گرفته است (PARK, 2018: 55). با اینکه تعریف ارائه شده محدود و در عین حال مبهم نیست ولیکن به نظر می‌رسد که ارائه چنین تعریفی متمم اول قانون اساسی امریکا را که از آزادی بیان حمایت می‌کند، نقض کند که این خود دلیلی بر عدم تصویب مقررات راجع به اخبار جعلی در ایالات متحده امریکا هست. مشکل تعریف اخبار جعلی ارتباط نزدیکی با این واقعیت دارد که مقررات ممکن است منجر به تداخل در اعمال آزادی بیان شود. چنین همپوشانی منجر به این واقعیت می‌شود که دولت ایالات متحده قصد ندارد آزادی بیان را در زمینه اخبار جعلی محدود کند زیرا درک درستی از معنای آن وجود ندارد. فقدان تعریف مشترک در ایالات متحده و اتحادیه اروپا می‌تواند منجر به بروز مشکلات حقوقی بیشتری با توجه به پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، توئیتر و اینستاگرام شود که در ایالات متحده مستقر هستند. در مقررات‌گذاری این حوزه از سوی اتحادیه اروپا، اخبار جعلی باید در حوزه‌های قضایی کلیدی به طور یکسان برخورد شود تا توانایی کاربران برای استفاده از مقررات سخت‌گیرانه به حداقل برسد. همان‌طور که در زیر بخش ۱-۱ مقاله تصریح شد، ۲ دسته از اشکال بیان وجود دارد؛ آنهایی که خارج از محدوده حمایت ماده ۱۰ کنوانسیون قرار می‌گیرند و مواردی که باید به صورت موردی توسط دادگاه‌ها مورد بررسی قرار گیرند. از آنجایی که اخبار جعلی شامل هم اطلاعات نادرست غیرعمدی و هم اطلاعات نادرست گمراه‌کننده است به نظر می‌رسد، هرگونه محتوایی که قصد گمراه کردن یا آسیب رساندن به مردم را نداشته باشد، نباید به عنوان اخبار جعلی یا اطلاعات خلاف واقع تلقی شود و در صورت بروز اختلاف به دلیل اهمیت حمایت از حق آزادی بیان و عادی سازی مخدوش کردن این حق باید با تفسیر مرجع قضایی بی طرف تصمیم‌گیری شود. درست است که اخبار جعلی تهدیدی برای آزادی بیان است که اعتماد مردم به رسانه‌ها و نهادهای دموکراتیک را تضعیف می‌کند و پیامدهای واقعی مانند تحریک خشونت یا دستکاری افکار عمومی دارد ولیکن، تسهیل در جلوگیری انتشار اخبار جعلی می‌تواند منجر به سرکوب گفتار مشروع شود. در برخی موارد، افراد و سازمان‌ها ممکن است از بیان دیدگاه‌های خود به دلیل ترس از برچسب‌گذاری به عنوان تأمین‌کنندگان اخبار جعلی خودداری کنند. این می‌تواند تأثیر مخربی بر آزادی بیان داشته باشد و منجر به خودسانسوری بیش از حد شود. اخبار جعلی در قوانین موضوعه ایران جرم‌انگاری نشده است ولیکن می‌توان این اقدام را در قالب اقدامات مجرمانه جرم‌انگاری شده تطبیق داد. به طور مثال چنانچه اخبار جعلی به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی منتشر و در دسترس دیگران قرار گیرد، مشمول مجازات نشر اکاذیب رایانه‌ای مقرر در ماده ۷۴۶ قانون مجازات اسلامی می‌شود. همچنین برخی معتقدند که نمی‌توان این عمل را از مصادیق افترای عملی دانست. افترای عملی در ماده ۶۹۹ قانون مجازات اسلامی پیش بینی شده است و ناظر به امور واقعی است و امکان استناد به نرم‌افزارهای تولید اخبار جعلی وجود ندارد (Shiri 1401, 14). جهت بسط موضوع نگاهی هم به قانون افترای انگلستان (۲۰۱۳) می‌اندازیم که معیار جدید را به شناسایی افترا وارد نمود که

1- Disinformation

2- Misinformation

این نوع اطلاعات به هدف گمراه کردن عمدی منتشر می‌شود.

این نوع اطلاعات بدون هدف گمراه کردن و فاقد قصد و نیت مجرمانه است.

مطابق آن یک اظهار نظر افترا آمیز نخواهد بود؛ مگر آنکه انتشار آن باعث ورود یک آسیب جدی و یا احتمالاً سبب حدوت ضرر جدی به شهرت شخصی شود (Shargi 1398,66). همانطور که ملاحظه شد تعریف جامع و مانعی از اخبار جعلی نمی‌توان به دست آورد ولیکن لازم است تمهیدات برای جلوگیری از آثار مخرب آن مورد مذاقه قرار گیرد؛ از این رو لازم است اقدامات برای جلوگیری از انتشار اخبار جعلی در سطح سازمان ملل و اتحادیه اروپا مورد بررسی حقوقی قرار گیرد.

سازوکارهای مقابله با اخبار جعلی در سازمان ملل متحد

نهاد های مربوط به حقوق بشر سازمان ملل به صراحت اعلام کرده‌اند که جرم‌انگاری اخبار جعلی با حق آزادی بیان مغایرت دارد. به‌عنوان مثال، کمیسیون حقوق بشر سابق (شورای حقوق بشر فعلی) سازمان ملل متحد در اظهار نظر در مورد سیستم حقوقی داخلی کامرون اظهار داشت: «تعقیب و مجازات روزنامه‌نگاران به جرم انتشار اخبار جعلی و صرفاً به دلیل کذب بودن خبر، نقض آشکار ماده ۱۹ میثاق است» (Human Rights Committee, 1999: 5). در سال ۱۹۹۸، کمیسیون حقوق بشر در مورد قانون مطبوعات جمهوری ارمنستان و مغایرتش با حق آزادی بیان ابراز نگرانی کرد و بیان داشت که جرم‌انگاری انتشار «اطلاعات غیر واقعی و تأیید نشده» مندرج در ماده ۶ قانون مذکور محدودیتی غیر منطقی برای آزادی بیان است (Human Rights Committee, 1998: 6). اگرچه این قانون در سال ۲۰۰۴ لغو و با قانون انتشار اطلاعات جمعی جایگزین شد و موارد اعلامی در گزارش کمیسیون حقوق بشر در این قانون جدید حذف شد. کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل در خصوص قانون رسانه کشور تونس اعلام کرد که مقرراتی که با اطلاعات نادرست سروکار دارند، اعمال آزادی عقیده و بیان را که در ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی پیش‌بینی شده است، محدود می‌کند. این مقررات در مواردی که انتقادات علیه نهاد های رسمی و همچنین ارتش یا دولت صورت می‌گرفت منجر به مجازات شدید و ناگزیر منجر به خودسانسوری رسانه‌ها هنگام گزارش در مورد امور عمومی می‌شود (Human Rights Committee, 1994: 5). در سال ۲۰۰۰، گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد ترویج و حمایت از حق آزادی عقیده و بیان قویاً از همه دولت‌ها خواست تا اطمینان حاصل کنند که جرائم مطبوعاتی دیگر مجازات حبس ندارند، مگر در مواردی که شامل اظهار نظر های نژاد پرستانه یا تبعیض آمیز باشد (Abid Hussain, 2000: 3). یک سند مهم دیگر در خصوص اخبار جعلی و اطلاعات نادرست، «اعلامیه مشترک در مورد آزادی بیان و اخبار جعلی، اطلاعات نادرست و تبلیغات»^۱ است. در سال ۲۰۱۷، در پی ناآرامی‌های فزاینده در مورد تأثیر احتمالی کمپین‌های انتخاباتی در انتخابات آمریکا، موضوع توسط گزارشگر ویژه سازمان ملل در زمینه ارتقا و حمایت از حق آزادی عقیده و بیان و نماینده سازمان امنیت و همکاری اروپا برای رسیدگی به این موضوع انتخاب شدند که منجر به صدور یک اعلامیه شد. این اعلامیه به شیوع روزافزون اطلاعات نادرست و تبلیغات در رسانه‌های اجتماعی و میراثی که توسط دولت‌ها و بازیگران غیردولتی به‌طور یکسان دامن می‌زند و آسیب‌های مختلفی که ممکن است عامل یا علت اصلی آن باشد، توجه داشته‌اند. گزارشگران ابراز نگرانی کردند که اطلاعات نادرست و تبلیغات اغلب به‌گونه‌ای طراحی و اجرا می‌شود که مردم را گمراه کند و همچنین در حق مردم برای دانستن و حق افراد برای جستجو و دریافت و همچنین انتشار اطلاعات، تداخل ایجاد کند. عقاید از هر نوع، صرف نظر از مرزها، تحت ضمانت‌های حقوقی بین‌المللی از حقوق آزادی بیان و داشتن عقیده محافظت می‌شوند. آن‌ها تأکید کردند که برخی از اشکال اطلاعات نادرست و تبلیغات ممکن است به شهرت و حریم خصوصی افراد آسیب برساند یا به خشونت، تبعیض یا خصومت علیه گروه‌های قابل شناسایی در جامعه دامن بزند. آن‌ها بر اهمیت دسترسی بدون محدودیت به طیف گسترده‌ای از منابع اطلاعاتی و ایده‌ها، همراه با فرصت‌هایی برای انتشار آن‌ها تأکید کردند. آن‌ها همچنین به اهمیت داشتن رسانه‌های متنوع در یک جامعه دموکراتیک اشاره کردند؛ از جمله از نظر تسهیل بحث‌های عمومی و رویارویی آشکار افکار در جامعه و عمل به‌عنوان نگهبان دولت و قدرتمندان. علاوه بر این، آن‌ها اذعان کردند که ممنوعیت اطلاعات نادرست ممکن است استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر را نقض کند. بیانیه مشترک ۲۰۱۷ به‌طور خاص به نقشی که فناوری‌های دیجیتال در پاسخگویی به اطلاعات نادرست و تبلیغات ایفا می‌کند و در عین حال تسهیل در گردش آن‌ها اشاره می‌کند (Joint Declaration, 2017: 5). مقررات گذاری برای محدود کردن اخبار جعلی اقدام اولیه هر دولتی است. با این حال، دولت‌ها برای مقابله با اطلاعات نادرست از قوانین و مقرراتی

1- On Freedom of Expression and "Fake News", Disinformation and Propaganda"

استفاده می‌کنند که با محدود کردن بیان مشروع، به‌ویژه در زمان انتخابات، آزادی بیان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در بیانیه مشترک سال ۲۰۱۷ گزارشگر ویژه شورای حقوق بشر در خصوص آزادی بیان به‌روشنی قابل مشاهده است که گزارشگر ویژه نگران ابتکارات قانونی و نظارتی دولت‌ها برای محدود کردن آزادی بیان به بهانه مبارزه با اخبار جعلی و اطلاعات نادرست است. این ابتکارات معمولاً شامل تعاریف مبهم از آنچه «اخبار جعلی» یا اطلاعات نادرست است، می‌شود. عبارات مبهم و انتزاعی مانند «بی‌اساس»، «سوگیری»، «نادرست» و «جعلی» به‌قدر کفایت توصیف‌کننده محتوای ممنوعه نیست. نگرانی جدی از این است که قوانین وضع‌شده اختیارات گسترده‌ای را به مقامات دولتی بدهند تا بیان عقاید بحث‌برانگیز یا گفتگو راجع به اقلیت‌ها و همچنین انتقاد از دولت و سیاستمداران در رسانه‌ها و در طول مبارزات انتخاباتی سانسور شود. چنین ابهامی باعث می‌شود به دلیل ترس از پیگرد قانونی و مجازات دیگر، خودسانسوری را ایجاد کند. ممنوعیت‌های مبهم اطلاعات نادرست به‌طور مؤثر به مقامات دولتی قدرت می‌دهد تا بتوانند درستی یا نادرستی محتوا را در حوزه عمومی و سیاسی تعیین کنند که این امر در تضاد آشکار با اصل ضرورت و تناسب مدرج در بند ۳ ماده ۱۹ میثاق است. این محدودیت‌ها همچنین مغایر با الزام ماده ۲۵ میثاق حقوق مدنی و سیاسی مبنی بر اینکه محدودیت‌ها بر اساس معیارهای عینی و معقول باشد، است. سازمان ملل متحد چارچوب‌های حقوقی و سیاستی مختلفی را با هدف مقابله با چالش اخبار جعلی ایجاد کرده است. برخی از این اقدامات مطابق با حمایت از حق آزادی بیان و در جهت افزایش آگاهی‌های عمومی است و برخی با واگذاری تشخیص اخبار جعلی به پلتفرم‌ها، بستر نقض حق آزادی بیان را فراهم کرده است. اقدامات حمایتی سازمان ملل متحد در جهت ارتقای سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی تحت نظر سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (UNESCO) است که در آن چارچوبی را برای ارتقای سواد رسانه‌ای ایجاد کرده است. هدف این چارچوب، تجهیز افراد به مهارت‌ها و دانش برای ارزیابی انتقادی اطلاعات و محتوای رسانه است. یونسکو همچنین هفته جهانی ارتقای سواد رسانه‌ای را برای افزایش آگاهی و ترویج شیوه‌های آن در سراسر جهان راه اندازی کرده است (UNESCO 2022).^۱ این برنامه در زمینه مبارزه با اخبار جعلی اقدامی مهم است زیرا تفکر انتقادی را ترویج می‌کند و به افراد کمک می‌کند تا صحت و اعتبار منابع اطلاعاتی را شناسایی و ارزیابی کنند. با بهبود مهارت‌های انتقادی، افراد می‌توانند بهتر بین اطلاعات واقعی و گمراه‌کننده تمایز قائل شوند و برای شناسایی و جلوگیری از اخبار جعلی مجهزتر شوند. اقدام قابل تأمل دیگر سازمان ملل متحد، تصویب برنامه اقدام حمایت از خبرنگاران در یونسکو است. این برنامه اقدام در مورد ایمنی روزنامه‌نگاران و موضوع مصونیت از مجازات در زمینه مبارزه با اخبار جعلی مهم است زیرا ایمنی و حفاظت از افرادی را که نقش مهمی در ارائه اطلاعات دقیق و قابل اعتماد دارند، ارتقا می‌دهد. این طرح با محافظت از خبرنگاران و کارکنان رسانه در برابر خشونت و آزار و اذیت، از انتشار اطلاعات دقیق و قابل اعتماد حمایت کرده و به جلوگیری از انتشار اخبار جعلی کمک می‌کند. تلاش‌های سازمان ملل برای حفاظت از روزنامه‌نگاران و کارکنان رسانه‌ها، اقدام مهمی برای مبارزه با اخبار جعلی و ترویج آزادی بیان، شفافیت و دموکراسی است.^۲ اما اقدامات نگران‌کننده سازمان ملل شامل اقداماتی است که موضوع شناسایی و تشخیص اخبار را به پلتفرم‌ها واگذار می‌کند. بر این اساس، سازمان ملل خواستار تنظیم بیشتر پلتفرم‌های آنلاین برای مقابله با انتشار اخبار جعلی شده است. سازمان ملل بر لزوم مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال محتوایی که میزبانی می‌کنند و اجرای سازوکارهای موثر تعدیل محتوا تأکید کرده است. سازمان ملل همچنین خواستار شفافیت بیشتر در الگوریتم‌های مورد استفاده پلتفرم‌ها برای ترویج محتوا شده است (UN 2021).^۳ توسعه ابتکارات حقیقت‌سنجی توسط سازمان ملل متحد برای مبارزه با انتشار اخبار جعلی نگران‌کننده است. ابتکارات راستی‌آزمایی در زمینه مبارزه با اخبار جعلی درست که به شناسایی و تصحیح اطلاعات نادرست کمک می‌کنند و با ارائه اطلاعات دقیق و قابل اعتماد، ابتکارات راستی‌آزمایی می‌تواند به کاهش انتشار اخبار جعلی و ترویج مصرف مسئولانه اطلاعات کمک کند اما واگذاری این امر مهم به ربات‌ها و نرم‌افزارها و صاحبین پلتفرم‌ها موجب نقض سیستماتیک حق بر آزادی بیان و سانسور بیش از حد می‌شود.

۱- این برنامه به نام رسانه و سواد اطلاعاتی در سال ۲۰۲۱ راه اندازی شد که اطلاعات آن در آدرس اینترنتی زیر قابل دسترسی است:
<https://en.unesco.org/themes/media-and-information-literacy>

۲- این برنامه اقدام تحت عنوان «ایمنی خبرنگاران» در یونسکو ارائه شد و از آدرس زیر قابل دسترسی است:
<https://en.unesco.org/themes/safety-journalists>

۳- این مصوبه در جهت مبارزه با اخبار جعلی ارائه شده است و از آدرس اینترنتی زیر قابل دسترسی است:
<https://www.un.org/en/chronicle/article/impact-fake-news-un-and-world>

سازوکارهای مقابله با اخبار جعلی در اتحادیه اروپا

در هر دو سطح اتحادیه اروپا و کشورهای عضو اتحادیه برای ایجاد سازوکار مناسب جهت جلوگیری از اخبار جعلی نیز اقداماتی انجام شده است که در سال ۲۰۱۸، منجر به تصویب آیین‌نامه مقابله با اطلاعات نادرست آنلاین (Communication on Tackling online disinformation, 2018) و برنامه اقدام علیه اطلاعات نادرست (Action Plan against Disinformation, 2018) شد و بسته داوطلبانه‌ای که مشتمل بر توصیه‌ها، دستورالعمل‌ها و همچنین اصلاحات و مقررات همراه با تدابیری برای تأمین امنیت انتخابات آزاد و عادلانه است، توسط رئیس سابق کمیسیون اروپا، پیشنهاد شد. از رویکرد اتحادیه اروپا به وضوح مشاهده می‌شود که این خود اخبار جعلی غیرعمدی نیست که جامعه دموکراتیک را تهدید می‌کند، بلکه اطلاعات نادرست عامدانه که منجر به بی‌اعتمادی به اطلاعات و نهادها می‌شود است که نگران‌کننده است. طبق تعریف ارائه شده، اطلاعات نادرست اطلاعاتی است که باهدف گمراه کردن عموم مردم یا کسب سود مالی ناشی از فریب ایجاد شده است. اگرچه نیت به‌راحتی قابل شناسایی نیست، اما واضح است که همه اخبار جعلی نباید به‌عنوان اطلاعات نادرست تلقی شوند. «گزارش اشتباهات، طنز و اخبار و تفسیرهای حزبی» از شمول اطلاعات جعلی مستثنا است. این آیین‌نامه اقداماتی را برای مبارزه با اطلاعات نادرست پیشنهاد می‌کند که شامل استفاده از فناوری‌های مدرن مانند هوش مصنوعی، بررسی حقایق، تقویت سواد رسانه‌ای، اقدامات امنیت سایبری در برابر مداخله در انتخابات و نقش مطبوعاتی است. توجه به این نکته مهم است که مقابله با اطلاعات نادرست پس از انتشار مفید است، اما نمی‌تواند تنها اقدام باشد چراکه پیامدهای انتشار اخبار جعلی بسیار گسترده و پیچیده است. اخبار جعلی بر انسان‌ها تأثیر می‌گذارد به گونه‌ای که احساس بی‌اعتمادی نسبت به دولت ایجاد می‌کند. رصدخانه رسانه دیجیتال اروپا سیستم‌هایی را برای بررسی محتوا بکار گرفته که از طریق آن‌ها با اطلاعات نادرست مبارزه می‌کند و همچنین تأثیر مثبتی بر سواد رسانه‌ای دارد. محققین حقیقت‌سنجی نتیجه باورنکردنی مبارزه با اطلاعات نادرست را نشان می‌دهند، این امر با این واقعیت قابل توجیه است که تعداد اخبار جعلی که به رسانه‌های سنتی می‌رسد قابل توجه نیست (GUTIÉRREZ, 2019: 32). فیس‌بوک، مایکروسافت، توئیتر، یوتیوب، اینستاگرام، لینکدین و سایر پلتفرم‌های مشابه به مقررات اتحادیه اروپا برای مقابله با سخنان مشوق تنفر آنلاین پیوسته است. کمیسیون اروپا از آیین‌نامه در مورد اطلاعات نادرست و ابتکار گروه کارشناسان سطح بالا، برای اطمینان و شفافیت محتوا در اینترنت و مقابله با اطلاعات نادرست در سراسر اتحادیه اروپا بر اساس خودتنظیمی، حمایت کرده است. آیین‌نامه توسط پلتفرم‌های مختلفی مانند فیس‌بوک، گوگل و توئیتر امضا شده است و این آیین‌نامه به‌نحوی است که مشارکت در مقابله با اطلاعات نادرست، داوطلبانه است. بر اساس ارزیابی آیین‌نامه (OFCOM, 2019) که در سال ۲۰۲۰ منتشر شد، پلتفرم‌های آنلاینی که این آیین‌نامه را امضا کرده‌اند، با اتخاذ تدابیری علیه اطلاعات نادرست و نظارت بر محتوا، مسئولیت‌پذیری خود را افزایش می‌دهند. آیین‌نامه پیشنهاد می‌کند که از سیستم‌های هوش مصنوعی برای مقابله و مبارزه مؤثر با اطلاعات نادرست استفاده شود. با این حال، باید در نظر داشت که کنار گذاشتن نقش فیلترینگ و تفویض اختیار به سیستم‌های هوش مصنوعی که ممکن است زمینه متن را اشتباه درک کنند، اقدام بی‌ضرر و یا دست کم مناسبی نیست. بند ۱-۷ آیین‌نامه به درگاه‌های نشر (شامل سایت‌ها و پلتفرم‌ها) تکلیف کرده است که «سازوکار لازم برای تشخیص اطلاعات، اخبار و محتوای خبری خلاف واقع دریافتی قبل از انتشار اعم از رویه‌های انسانی و یا ماشینی موسوم به تعدیل محتوا و یا اتصال به سامانه‌های راستی‌آزمایی مرجع ایجاد شده در کشور ایجاد کنند» و ماده ۸ مصوبه مقرر کرده است که «سکوها نشر موظف هستند علاوه بر ایجاد سازوکار و رویه‌های اجرایی مؤثر و سامانه‌های هوشمند شناسایی و حذف فوری اطلاعات، اخبار و محتوای خبری خلاف واقع، نسبت به ارائه خدمات موردنیاز درگاه‌های نشر در چارچوب این مصوبه اقدام کنند». در خصوص اینکه پلتفرم‌ها باید چه اقدامی انجام دهند مصوبه در مواد ۳ تا ۵ یک فرآیند سه مرحله‌ای پیش‌بینی کرده است که شامل:

الف) جمع‌سپاری^۱ تشخیص محتوای خلاف واقع به کاربران (ب) نشان‌گذاری محتوای مشکوک برای اطلاع‌رسانی به تمام کاربران (ج) کاهش سرعت انتشار محتوای مشکوک می‌شود. اعمال سانسور بیش‌ازحد در واقع یک موضوع جدی است. تحلیل محتوا فعالیتی است که از سوی سیستم‌ها یا الگوریتم‌های هوش مصنوعی انجام می‌شود و اعطای چنین نقش مهمی بر غیر

1- Crowdsourcing
2- Flagging

انسان‌ها این هشدار را ایجاد می‌کند که آیا آن‌ها از اینکه چه محتوایی جعلی است و کدام درست است، آگاه هستند. سیستم هوش مصنوعی ممکن است فرآیند پیش‌نظارتی را که قبل از انتشار انجام شده است بکار گیرد و پس از آن اگر سیستم محتوایی را بپذیرد که حاوی مفاد بالقوه مضر نباشد، انسان باید تعدیل محتوای اضافی را انجام دهد. به‌نوبه خود، شخص می‌تواند تغییراتی در سیستم هوش مصنوعی ایجاد کند و برای شناسایی ناسازگاری‌های احتمالی با محتوای پردازش شده بعدی، «آموزش» (فرایند یادگیری ماشینی) ایجاد کند. در نتیجه، سیستم می‌تواند محتوای پردازش شده‌ای را که فرد برای کار با آن نیاز دارد، اولویت‌بندی کند؛ بنابراین، احتمال همکاری مؤثر بین ماشین و انسان وجود دارد. اکثر کشورهای عضو اتحادیه اروپا تصویب قوانینی را آغاز کرده‌اند که حذف محتوای غیرقانونی، مانند مواد کودک‌آزاری، تروریسم، جرائم ناشی از نفرت، حق نسخه‌برداری و نقض مالکیت معنوی و امنیت ملی را الزامی می‌کند (SWISS INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW, 2017). ایده مسدود کردن و حذف محتوای غیرقانونی خود هدف خوبی دارد، اما اگر به‌طور دقیق فرموله نشود، چنین اقدامات قانونی ممکن است منجر به تداخل غیرقانونی با آزادی بیان شود. در سال ۲۰۱۷، آلمان یک قاعده‌گذاری برای بهبود اجرای قانون در شبکه‌های اجتماعی (از این پس قانون اجرای شبکه)^۱ تصویب کرد. هدف از قانون اجرای شبکه، مبارزه با سخنان مشوق عداوت و تنفر، انتشار اخبار جعلی آنلاین و جستجوی چنین محتوایی است که ممکن است منجر به تحریک به خشونت یا سایر جرائم آنلاین و آفلاین شود. دامنه کاربرد در ماده ۱ قانون اجرای شبکه توضیح داده شده است که بر اساس آن برای ارائه‌دهندگان شبکه‌های اجتماعی که ۲ میلیون کاربر ثبت شده در قلمرو آلمان دارند اعمال می‌شود. همچنین مقرر شده است که کدام محتوا غیرقانونی تلقی شود. با این حال، برخی از محدودیت‌های ناشی از قانون آلمان بحث‌برانگیز هستند زیرا ممکن است حق آزادی بیان نقض شوند. یکی از این محدودیت‌ها، ممنوعیت اظهار نظر انتقادی در مورد دین به‌طور کلی بدون در نظر گرفتن هیچ گروه مذهبی خاص است. این محتوا فقط زمانی به‌عنوان سخنان مشوق عداوت و تنفر در نظر گرفته می‌شود که تهدیدی مستقیم برای تمامیت فیزیکی یک فرد یا گروهی از افراد باشد.

فرانسه قانونی را پیشنهاد کرده است که انتشار اطلاعات نادرست در مورد احزاب سیاسی در طول یا ۳ ماه قبل از انتخابات در این کشور را تنظیم می‌کند. با این حال، «قانون مبارزه با اطلاعات نادرست»^۲ که بعداً به «قانون مبارزه با دست‌کاری اطلاعات»^۳ تغییر یافت، بحث‌های زیادی را به همراه داشته است. پس از درخواست تجدیدنظر بیش از ۶۰ عضو سنا و نخست‌وزیر فرانسه در سال ۲۰۱۸، شورای قانون اساسی این تصمیم را منتشر کرد و در آنجا قانونی بودن این پیشنهاد را بررسی کرد. شورای قانون اساسی دریافت که این قانون با قانون اساسی فرانسه سازگار است، اما اقدامات برای مبارزه با دست‌کاری اطلاعات باید با آزادی بیان مطابقت داشته باشد (COUZIGOU, 2021:14). این قانون چندین رویکرد را برای مبارزه با دست‌کاری اطلاعات پیشنهاد می‌کند که شامل تقویت سواد رسانه‌ای مردم و افزایش سطح اعتماد به پلتفرم‌های آنلاین با استفاده از اشخاص ثالث است که با اطلاعات نادرست کنترل شده یا تحت تأثیر یک دولت خارجی اقدام می‌کند. با در نظر گرفتن قوانین مختلف، این قوانین یک عدم هماهنگی را در اتحادیه اروپا نشان می‌دهند. قوانین ملی رویکردهای مختلفی را برای مبارزه با اخبار جعلی و خود محتوای غیرقانونی اتخاذ می‌کنند، زمانی که با در نظر گرفتن اصل تشخیص متقابل آنچه در یک کشور عضو اتحادیه اروپا غیرقانونی است در کشور دیگر غیرقانونی است. با این حال، همان‌طور که در بخش فعلی ذکر شد، آنچه در آلمان به‌عنوان محتوای غیرقانونی تلقی می‌شود، لزوماً در استونی غیرقانونی نخواهد بود.

در طول درگیری روسیه با اوکراین در سال ۲۰۲۲، حجم عظیمی از اخبار جعلی و تبلیغات مورد استفاده قرار گرفته است. رسانه‌های اجتماعی مملو از اخبار جعلی هستند که در شبکه‌های اجتماعی مانند توئیتر و اینستاگرام منتشر می‌شوند. الگوریتم پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی محتوا را بر اساس تعاملات و محبوبیت آن محتوا تبلیغ و ترویج می‌کنند. ربات‌ها نقش مهمی در انتشار اخبار جعلی دارند زیرا اطلاعات را آن‌قدر پخش می‌کنند تا به‌صورت فراگیر منتشر شود. الگوریتم‌هایی که فعالیت ربات‌ها را کنترل می‌کنند توسط انسان دست‌کاری می‌شوند (Hassani 1401,5). کاربران اینترنت ممکن است ناخواسته اطلاعات نادرست را نیز منتشر کنند، به این دلیل که آن‌ها به‌سادگی دانشی در مورد چگونگی بررسی فراداده تصاویر و ویدیوها ندارند.

1- Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG

2- "Law to Combat False Information"

3- "Law Against Manipulation of Information"

در جریان همه‌گیری ویروس کرونا مشخص شد که در مواقع بحران، مقابله با اطلاعات نادرست ضروری می‌شود، زیرا علاوه بر بحران اقتصادی و بهداشت عمومی، یک بحران اطلاعاتی در پی آن آغاز می‌شود که در این حالت تشخیص اطلاعات درست یا نادرست بسیار دشوار است. اقدامات مختلفی را می‌توان در سطح ملی یا بین‌المللی انجام داد تا اطلاعات را از دست‌کاری و جعل محافظت کند؛ مانند فعال کردن فناوری‌های بررسی‌کننده واقعیت یا آگاهی‌دادن به عموم با ارائه اطلاعات قابل اعتماد در وب سایت‌های رسمی ملی. در روسیه، دولت قانونی پیشنهاد کرد که برای انتشار اخبار جعلی در مورد اقدامات سربازان روسی تا ۱۵ سال حبس در نظر گرفته شود (Esquire, 2022). قانون فدرال روسیه در مورد اطلاعات، فناوری اطلاعات و حفاظت از اطلاعات، اصول کلی مسئولیت را برای انتشار اخبار جعلی تعیین می‌کند و اخبار جعلی را به‌عنوان «گزارش‌های نادرست در مورد اقدامات تروریستی و سایر اطلاعات غیرقابل اعتماد اجتماعی که تحت پوشش پیام‌های قابل اعتماد منتشر می‌شود» تعریف می‌کند. تهدید آسیب به جان و (یا) سلامت شهروندان، اموال، تهدید به اختلال گسترده در نظم عمومی و (یا) امنیت عمومی. باین حال، اخبار جعلی به معنای گسترده‌ای تعریف می‌شود که دولت را قادر می‌سازد به نفع غیرقانونی بودن محتوا تصمیم‌گیری کند و این امر را غیرقابل پیش‌بینی برای مردم می‌کند تا اذعان کنند که آیا محتوایی که آنلاین ارسال می‌کنند یک اطلاعات غیرقابل اعتماد است یا خیر. چنین اقدام سخت‌گیرانه‌ای در چارچوب قوانین موجود در تعریف اخبار جعلی ممکن است باعث نقض حق دسترسی به اطلاعات شود.^۱

فرجام

اخبار جعلی موضوع جدیدی نیست. در سطح بین‌المللی و حقوق بین‌الملل هیچ تعریف یا مقرراتی در این مورد ارائه نشده است و آنچه به چشم می‌خورد سیاست‌ها و اقدامات محدود کشورها در این خصوص هست. امروزه با استفاده از ابزارهای مختلف، توسط پلتفرم‌های شبکه‌های اجتماعی و بر اساس خودتنظیمی، با اخبار جعلی مبارزه می‌شود. با این وجود می‌توان با اطمینان از سواد رسانه‌ای و تقویت نقش روزنامه‌نگاری، تأثیر اخبار جعلی را بر جامعه به‌طور کلی کاهش داد. روزنامه‌نگاران در ابتدا نقش نگهبانانی را داشتند که هدف اصلی آن‌ها آموزش و دفاع از مردم بود اما امروزه روند قراردادن اطلاعات در حوزه‌های عمومی از سوی وبلاگ‌نویسان و مردم بی‌واسطه شده است که منجر به اختلاط بین اطلاعات صحیح و نادرست و جعلی شده است. پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی و وبلاگ‌نویس‌ها باید نقش و جایگاه خود را به‌عنوان ناظران مدرن بازنگری کنند و قبل از انتشار، مسئولیت بیشتری در فرآیند بررسی واقعیت محتوا بر عهده بگیرند. باین حال، تشخیص اخبار جعلی مشکل است. رویکرد الگوریتمی فیلترینگ به‌اندازه کافی دقیق نیست و نیاز به بهبود دارد. خطر سانسور بیش‌ازحد برای حق بر آزادی بیان وجود دارد، زیرا سیستم‌ها نمی‌توانند زمینه محتوا را درک کنند، بنابراین نیاز قابل توجهی به همکاری با انسان در چندین مرحله از تعدیل محتوا وجود دارد. سانسور بیش‌ازحد ممکن است منجر به نقض حق دسترسی به اطلاعات نیز شود. علاوه بر این، هیچ تعریف مشترکی از اخبار جعلی در اتحادیه اروپا و کشورهای عضو وجود ندارد که این خلأ، حذف محتوا را بر اساس خودتنظیمی شرکت‌های دارنده پلتفرم دشوار می‌کند. با این حال، فیلترکردن تنها گزینه برای کاهش آسیب‌های ناشی از اخبار جعلی نیست. راه‌های دیگری برای توقف انتشار اطلاعات نادرست بدون نقض آزادی بیان یافت شده است که می‌توان به تجربه‌های موفق پلتفرم‌ها رجوع کرد. قوانین ملی فعلی در کشورهای مختلف که در این مقاله مورد بحث قرار گرفته‌اند، عدم رویکرد یکپارچه به مقوله اخبار جعلی را نشان می‌دهد که ناشی از دلایل متعددی است. یکی از این دلایل، این واقعیت است که هیچ تعریفی از اخبار جعلی در متون حقوقی بین‌المللی ارائه نشده است. برای مبارزه مؤثرتر با اطلاعات نادرست، باید به‌وضوح مشخص شود که آزادی بیان در مورد اخبار جعلی تا چه اندازه باید محدود شود. در واقع خطر سانسور بیش‌ازحد در صورت تعریف و بیشتر وجود دارد. همان‌طور که تنظیم اخبار جعلی برای عموم مردم زیان‌بار است، این نوع از بیان در صورت عدم تعریف و مقررات‌گذاری سایر حقوق و آزادی‌های اساسی را به خطر می‌اندازد. با این حال، اخبار جعلی ممکن است به‌عنوان یک‌شکل متمایز از بیان در نظر گرفته شود تا زمانی که تمام محتوای متشکل از اخبار جعلی نباید به‌عنوان اطلاعات

۱- شورای عالی فضای مجازی در تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۱۶ الزامات پیشگیری و مقابله با نشر اطلاعات، اخبار و محتوای خبری خلاف واقع در فضای مجازی را به تصویب رساند که بررسی حقوقی، آثار و تطبیق آن با اقدامات بین‌المللی در پژوهشی دیگر پیشنهاد می‌شود.

نادرست در نظر گرفته شود. موارد نقض آزادی بیان در زمینه اخبار جعلی می‌تواند مورد به مورد از سوی دادگاه صالح تصمیم‌گیری شود. برای اخبار جعلی نیاز به یک تعریف مشترک از سوی سازمان ملل متحد وجود دارد. جرمه‌ها و مجازات سخت‌گیرانه تعیین شده توسط قانون به ناچار منجر به مسدود شدن بیش از حد محتوا می‌شود؛ بنابراین بازیگران مسئول تعدیل محتوا باید با همکاری مقامات دولتی راه‌های جدیدی برای مبارزه با اطلاعات نادرست و بهبود شفافیت ابداع کنند. مشکل ابراز اخبار جعلی خود اخبار جعلی نیست، بلکه اطلاعات نادرست و آنچه در سطح جامعه به واسطه آن منجر می‌شود است و آن تأثیر خشونت‌آمیز بالقوه‌ای است که ممکن است بر جامعه داشته باشد؛ بنابراین، چنین معضل پیچیده‌ای نیازمند اقدام‌های مختلف است که شامل ارائه تعریف جامع و مانع این نوع از اخبار، تقویت نقش مطبوعات و همچنین بازنگری در نقش بسترهای رسانه‌های اجتماعی و کاربران آن و افزایش سواد رسانه‌ای است. قانون‌گذاری در سطح ملی در خصوص اخبار جعلی باید به گونه‌ای باشد که حق بر آزادی بیان مورد نقض مکرر قرار نگیرد. پیشنهادات زیر در خصوص مبارزه حقوقی و کارآمد با اخبار جعلی بدون نگرانی از نقض حق آزادی بیان به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱. **ارتقاء سواد رسانه‌ای:** سازمان ملل از سواد رسانه‌ای به عنوان ابزاری کلیدی در توانمندسازی افراد برای شناسایی و پاسخ به اخبار جعلی حمایت کند. این برنامه از برنامه‌هایی با هدف بهبود تفکر انتقادی و مهارت‌های سواد رسانه‌ای، به ویژه در میان جوانان حمایت کند.
۲. **حمایت از رسانه‌های مستقل:** سازمان ملل به رسانه‌های مستقل کمک مالی و فنی کند تا نقش مهمی که آنها در ارائه اطلاعات دقیق و قابل اعتماد ایفا می‌کنند را تشخیص دهد. همچنین از حمایت از خبرنگاران و کارکنان رسانه در برابر تهدید، آزار و اذیت و خشونت حمایت کند.
۳. **حمایت از آزادی مطبوعات:** سازمان ملل متحد سوم ماه مه را به عنوان روز جهانی آزادی مطبوعات اعلام کرده است و اهمیت آزادی مطبوعات و نقش رسانه آزاد و مستقل در ترویج دموکراسی و حقوق بشر را برجسته می‌کند. این روزی است که می‌توان برنامه‌های متنوع فرهنگی برای ارتقا سواد رسانه‌ای برگزار کرد.
۴. **مبارزه با سخنان تنفرآمیز:** سازمان ملل با تشخیص اینکه سخنانی می‌تواند به انتشار اخبار جعلی کمک کند و انسجام اجتماعی را تضعیف کند، طرح اقدام برای مبارزه با سخنان مشوق تنفر تهیه کند.
۵. **حمایت از همکاری بین‌المللی:** سازمان ملل متحد از همکاری بین‌المللی برای مقابله با چالش اخبار جعلی حمایت کند و به صراحت اعلام کند که این یک موضوع جهانی است که نیاز به پاسخی هماهنگ دارد.

References

- 1- BOTHA, J. PIETERSE, H. Fake News and Deepfakes: A Dangerous Threat for 21st Century Information Security. International Conference on Cyber Warfare and Security. 2020, vol. 15.
- 2- BYCHAWSKA-SINIARSKA, D. Protecting the Right to Freedom of Expression Under the European Convention of Human Rights: A Handbook for Legal Practitioners. Strasbourg: Council of Europe. 2017
- 3- CHAKRABORTY, T. Dynamics of Fake News Diffusion. In: CHAKRABORTY, T. LONG, C. SANTHOSH, K. G. Data Science for Fake News. Switzerland: Springer. 2021.
- 4- Communication on Tackling online disinformation: a European Approach COM (2018) 236 final
- 5- COUNCIL OF EUROPE: EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. Freedom of Expression, 2021.
- 6- COUZIGOU, I. The French Legislation Against Digital Information Manipulation in Electoral Campaigns: A Scope Limited by Freedom of Expression. Election Law Journal, 2021, vol. 20, no. 1.
- 7- DENTITH, M. R. The Problem of Fake News. Public Reason, 2017, vol. 8, no. 1.
- 8- ELFORD, G. Freedom of expression and social coercion. Legal theory, 2021, vol. 27, no. 2.
- 9- Esquire, The Russia Duma proposed to punish for up to 15 years for fakes about the actions of the Russian army, 2022.
- 10- Granmayepour, Ali; Media Studies Spring 1401 - Volume 56 (In Persian)
- 11- GUNATILLEKE, G. Justifying Limitations on the Freedom of Expression. Human Rights Review. 2021, vol. 22, no. 1.
- 12- GUTIÉRREZ, C. COBA-GUTIÉRREZ, L. M. GÓMEZ-DÍAZ, J. A. Fake news about COVID-19: a comparative analysis of six Ibero-American countries. Revista Latina De Comunicacion Social. 2020, no. 78.
- 13- Habibnejad, Seyed Ahmad; Majlis and strategy of winter 1400 - Volume 108 (In Persian)
- 14- Hosni, Hossein; Art and media studies spring and summer 1401, 6th period - Volume 1 (In Persian)
- 15- <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1643352>
- 16- KOBERNJUK, A. KASPER, A. Normativity in the EU's Approach towards Disinformation. TalTech Journal of European Studies, 2021, vol. 11, no. 1. DOI: 10.2478/bjes-2021-0011; LAMBERT, P. NYMAN-METCALF, K. Country Reports: Estonia. In: LAMB

- 17- KOCHARYN, H. VARDANYAN, L. HAMULÁK, O. KERIKMÄE, T. Critical Views on the Right to be Forgotten after the Entry into Force of the GDPR: Is it Able to Effectively Ensure our Privacy? *International and Comparative Law Review*, 2021, vol. 21, no. 2, pp. 96–115. DOI: 10.2478/iclr-2021-0015
- 18- MCGOLDRICK, D. The Limits of Freedom of Expression on Facebook and Social Networking Sites: A UK Perspective. *Human Rights Law Review*, 2013, vol. 13, no. 1.
- 19- Misinformation
- 20- OFCOM. Use of AI in online content moderation. Cambridge Consultants, 2019, vol. 5.
- 21- PARK, A. YOUM, K. H. Fake news from a legal perspective: The United States and South Korea compared. *Southern Journal of International Law*, 2018, vol. 25, no. 1.
- 22- PÉGORIER, C. Speech and Harm: Genocide Denial, Hate Speech and Freedom of Expression. *International Criminal Law Review*, 2018, vol. 18, no. 1.
- 23- Sharqi, Marzieh and Parviz Ameri, civil liability caused by defamation in the common law legal system with a comparative approach in Iranian law, *Comparative Law Research Journal*, 23 Summer, 2018, Volume. 2. (In Persian)
- 24- Shiri, Abbas, Deepfake or unreal audio or video simulation in criminal law, *Shahid Beheshti University Law and Technology Visa*, Volume 25, 1401 (In Persian)
- 25- SLOOT, B. The Quality of Law: How the European Court of Human Rights gradually became a European Constitutional Court for privacy cases. *JIPITEC*, 2020, vol. 11, no. 2.
- 26- Soltanifard, Mohammad, Maryam Salimi and Seyyed Gholam Reza Falsafi, fake news and coping skills, *Media magazine*, year, 28, Volume 3. (In Persian)
- 27- SWISS INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW. Comparative Study on blocking, filtering and take-down of illegal internet content. Strasbourg: Council of Europe, 2017, vol. 16.
- 28- Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, nos. 58170/13, 62322/14 and 24969/15, ECtHR, 2013, 2014, 2015.
- 29- Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway, no. 21980/93, § 59, ECtHR, 1999.
- 30- Frankowicz v. Poland, no. 53025/99, § 51, ECtHR, 2008
- 31- Karademirci and Others v. Turkey, nos. 37096/97.
- 32- Leroy v. France, no. 36109/03, ECtHR, 2018.
- 33- Lingens v. Austria, no. 9815/82, § 41, ECtHR, 1986.
- 34- Magyar v. Hungary, no. 73593/10, ECtHR, 2014.
- 35- Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria, no. 39534/07, ECtHR, 2013.
- 36- VORHOOF, D. European court of human rights: Rebechenko v. Russia. *Human Rights Centre of Ghent University and Legal Human Academy*, 2019, vol. 6, no. 1, pp. 1–3.